

Бібліографічна продукція бібліотек ІППО і ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілю: сучасний стан і перспективи корпоративного формування і використання

В умовах інформатизації усіх сфер діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є багатофункціональним центром галузі освіти, на який покладено завдання здійснювати координацію інформаційної діяльності бібліотек мережі МОН та АПН України. З метою якісного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виступає ініціатором і координатором створення галузевої вторинної продукції з актуальних психолого-педагогічних питань. При виконанні НДР “Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України” (2003–2007) науковим керівником канд. іст. наук В. І. Лутовиною та її учасниками було розроблено науково-методичні та організаційні засади системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України, сформовано модель системи вторинних документів (автори – В. Лутовинова, Л. Пономаренко) щодо забезпечення фахових інформаційних потреб освітян, яка складається, зокрема, з бібліографічної, реферативної та оглядово-аналітичної продукції. Розроблену модель запропоновано до впровадження у мережі бібліотек МОН України та АПН України.

У межах НДР, що проводить ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з питань бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, з 2003 р. нею розпочато щорічний збір і аналіз статистичних звітів про діяльність бібліотек ІППО і ВНЗ III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, що дало виявити можливості цих книгозбірень щодо створення вторинної продукції. Слід відзначити, що лише у 2007р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вдалося вперше здійснити якісний аналіз діяльності бібліотек ВНЗ за різними напрямками: з цією метою надали матеріали 33 книгозбірні.

Аналіз бібліографічної діяльності бібліотек ІППО та ВНЗ ІІІ–ІІІІ р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів за останні роки показав, що книгозбірні активізували роботу щодо підготовки бібліографічних видань, поглибили й розширили зміст, типи і види бібліографічних покажчиків, у яких відтворюються актуальні психолого-педагогічні питання. Статистика показує, що у 2006 році бібліотеками ВНЗ ІІІ–ІІІІ р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів підготовлено **64** покажчики різних типів і видів, а бібліотеки ІППО за 2005–2006 рр. створили **119** бібліографічних видань (2006 р. – 71).

Бібліографічні посібники:	2005	2006
бібліографічні покажчики, усього	48	71

Серед бібліографічних покажчиків можна виділити наступні групи:

1)) покажчики, присвячені визначним датам і діячам у галузі науки, освіти і культури (“Видатні педагоги: До 70-річчя з дня народження О. Захаренка” (Волинський НМІПОПК), “О. А. Захаренко. Учитель. Вчений. Особистість. Бібліографічний покажчик” (Черкаський ІППО), “Великий Каменяр: До 150-річчя від дня народження І. Франка” (Харківський НМІБО), “До 150-річчя з дня народження І. Франка” (Хмельницький ІППО), “До відзначення 160-річчя утворення Кирило-Мефодіївського братства”, “До вшанування пам’яті С. Єфремова”,

2)) покажчики, що відображають наукову та науково-методичну діяльність ІППО та ВНЗ (“Інформаційно-бібліографічний довідник науково-методичних видань Донецького обласного ІППО”, “Покажчик навчально-методичної літератури, виданої працівниками Львівського обласного ІППО”, “Анотований перелік науково-методичної літератури, виданої Чернівецьким інститутом післядипломної педагогічної освіти”, “Бібліографічний покажчик видань Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за 1995-2005 рр.”; бібліотекою Горлівського ДПІ іноземних мов випущено науково-допоміжний покажчик «Наукові праці професорсько-викладацького складу Горлівського ДПІ іноземних мов (2000–2005 рр.)»;

бібліотекою Мелітопольського ДПУ – «Наукові праці професорсько-викладацького складу МДПУ (1995–2003 рр.)»).

3)) покажчики з історії становлення та розвитку ІППО та ВНЗ (наприклад, бібліографічний покажчик до 50-ї річниці заснування Української інженерно-педагогічної академії та ін.);

4)) покажчики, присвячені актуальним питанням розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики ("Андрогогічні аспекти розвитку педагогічної майстерності" (Волинський НМПОПК), "Екологічне виховання учнів" (Закарпатський ІМНВПОПК), "Девіантна поведінка – проблема сьогодення" (Київський ІПОПК), "Метод проектів в школі"; "Принцип наступності у навчально-виховному процесі" (Полтавський ІППО), "Інтерактивні методи навчання" (Рівненський ІППО), "Сучасне педагогічне оцінювання і тестування" (Харківського НМІБО) та ін.; бібліотекою Сумського ДПУ ім. А. С. Макаренка – три науково-допоміжні бібліографічні покажчики, серед яких: «Педагогічні технології у практичній роботі вчителя та класного керівника», «Організація управлінської діяльності в школі та вузі», «Гендерні дослідження: актуальні проблеми і перспективи розвитку»; бібліотекою Херсонського ДУ підготовлено два посібники «Психокорекція», «Психологічні проблеми наркозалежності»; бібліотекою Миколаївського ДУ ім. В. О. Сухомлинського підготовлено науково-допоміжний покажчик: «Профілізація навчання у загальноосвітній та вищій школі: стратегічно-якісний напрям розвитку освіти сучасного суспільства»; бібліотекою Полтавського ДПУ ім. В. Г. Короленка – науково-допоміжні покажчики: «Навчально-виховна робота у вузі» та «Полтавський державний педагогічний університет», що існують в електронному варіанті.

Як бачимо, створення системи вторинних документів для користувачів бібліотек поступово здійснюється. Дані документи частково почали надходити до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Бібліотеки Кримського республіканського ІППО і Кіровоградського ІППО ім. Василя Сухомлинського укладали календарі знаменних і пам'ятних

дат у галузі науки і культури (додаток 6), які вийшли окремими виданнями, але, на жаль, не були надіслані до ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського.

Підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що бібліотеки ІППО та ВНЗ III–IV р.а. здійснюють досить активну підготовку бібліографічних видань різних типів і видів, незважаючи на кадрові та фінансові проблеми. На жаль, більшість бібліографічних покажчиків до фондів ДНПБ України ім. В. О.Сухомлинського не потрапляє, тому вони майже не відомі за межами регіону, а подекуди і навіть за межами навчальної установи.

Активне впровадження в інформаційно-бібліографічну діяльність комп'ютерних технологій обумовлює поступовий перехід від бібліографічних покажчиків у традиційному вигляді до створення проблемно-орієнтованих баз даних. Як показує досвід Державної наукової педагогічної бібліотеки ім. К. Д. Ушинського (РФ), створення таких баз даних для потреб освітянської галузі зусиллями лише однієї бібліотеки не можливе, тому, необхідна координація, чіткий розподіл обов'язків із книгозбірнями освітянської мережі на основі спеціалізації та кооперування за усіма напрямками роботи.

Використання різних АБІС, проблеми їхньої сумісності, різнобій у процесах бібліографування, використання різних класифікаційних систем, різні підходи до формулювання ключових слів та методики створення предметних рубрик, пошукових словників, суттєві помилки, що викликані людським фактором, – все це призводить до ускладнення пошуку необхідної інформації та унеможлиблюють спільне формування та використання бібліографічних ресурсів.

Досвід підготовки науково-допоміжного покажчика „Дошкільна освіта як складова системи безперервної освіти України” (1991–2006) спільними зусиллями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та наукової бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова у програмному середовищі „ІРБІС” показав наступне:

- 1) створення корпоративних вторинних документів передбачає вирішення ряду техніко-технологічних проблем, певної уніфікації процесу

створення записів, зокрема розробки та прийняття ряду нормативно-методичних документів – спільних інструкцій та методичних рекомендацій;

- 2) спільна робота щодо формування якісного інформаційного ресурсу передбачає **активну** участь усіх залучених установ та закладів і чіткий перерозподіл обов'язків між бібліотеками-партнерами. Тобто, на початку роботи необхідно сісти за круглий стіл і домовитися по конкретним пунктам, що кожна сторона буде виконувати, та які навантаження та обов'язки бере на себе.

Серед методів бібліотечної координації можна назвати такі, як узгодження планів роботи, укладання різного роду координаційних угод між бібліотеками, взаємна інформація про роботу, узгодження порядку і термінів спільних робіт з питань, що становлять взаємний інтерес і вимагає спільну розробку, обмін необхідними матеріалами і документами, взаємна участь представників бібліотек у роботі спільних координаційних органів, нарад, конференцій, створення спільних робочих груп для вивчення і розробки ряду питань.

У своєму виступі хочу звернути увагу присутніх на проблемі узгодження планів роботи книгозбірень шляхом підготовки зведеного координаційного плану діяльності бібліотек мережі МОН України та АПН України.

Основними напрямками координації діяльності бібліотек освітянської мережі, які мають бути закладені у зведеному координаційному плані діяльності щодо підготовки бібліографічної продукції, є:

- 1) **участь у створенні національної бібліографії**, яка зорієнтована на задоволення потреб суспільства в цілому на документи, що є національним інтелектуальним надбанням. Для цього слід започаткувати системну роботу зі створення друкованих каталогів та відповідних БД бібліотекам ВНЗ, що мають у своїх фондах рідкісні й цінні видання. В подальшому підготовлені друковані каталоги та БД стануть основою для зведеного каталогу рідкісних і

цінних видань у фондах освітянських бібліотек як у традиційній друкованій формі так і електронній.

Перші кроки в даному напрямі вже здійснюють деякі книгозбірні. Наприклад, бібліотека Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка в межах НДР підготувала та видала науково-бібліографічний покажчик «Каталог фонду рідкісних видань бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 63. Історія. Історичні науки (1792–1939 рр.)».

Отже, це є одним з перспективних напрямів діяльності бібліотек мережі.

2) упорядкування біобібліографічних видань, насамперед присвячених відомим педагогам.

Аналіз вторинної продукції показав дублювання та нераціональне використання наявних матеріальних ресурсів. Яскравим прикладом є підготовка у Черкаській області до 70-річчя О.А. Захаренка 3-ох біобібліографічних покажчиків, є відомості про те, що Волинський НМШОПК також здійснив подібну роботу, але на жаль до фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського останній не потрапив. Підготували посібники: 2 – Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників та 1 (один) Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. Кожне з видань має позитивні якості, зокрема покажчик Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького включає відомості про рукописну спадщину педагога як з державного архіву так і приватного родинного, навіть повний текст вірша пам'яті О. А. Захаренка. Покажчик Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників включив відомості про електронні ресурси, присвячені Олександрові Антоновичу Захаренку. Зусилля укладачів цих трьох видань можна було б об'єднати на створення дійсно вагомого покажчика, а фінансові витрати – на видання посібника більшим тиражем для забезпечення національних та державних бібліотек України, усіх книгозбірень мережі МОН України та АПН України, а в кінцевому результаті

– поширення ідей видатного педагога-гуманіста, впровадження передового педагогічного досвіду створеної ним авторської школи. Водночас, на нашу думку, варто залучати до підготовки видань науковців шляхом створення тимчасових творчих колективів, що сприяє підвищенню якості вторинної продукції.

3) наступний аспект корпоратизації – розробка спільного проекту делегування відповідальності окремим бібліотекам освітянської мережі щодо підготовки бібліографічної продукції з окремих питань педагогічної науки, освіти та практики, тобто **узгодження і розподіл тематики бібліографічних видань, що готуються бібліотеками мережі.**

Саме у зведеному координаційному плані повинно бути чітко зафіксовано тематичну спрямованість бібліографічних видань за конкретними бібліотеками. Так історично склалося, що бібліотека НПУ ім. М. П. Драгоманова готує поточне видання „Українська педагогічна бібліографія”, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – ряд випусків „Сучасних освітніх технологій”, серії біобібліографічних видань „Видатні педагоги світу”, „Академіки АПН України”. Необхідно, щоб до процесу розподілу тематики майбутніх бібліографічних видань долучилися інші бібліотеки з урахуванням місцевих умов та можливостей кожної установи, що дасть в майбутньому економічний ефект, підвищить науковий рівень та оперативність підготовки вторинної продукції.

4) важливим аспектом координації та кооперації є **обмін бібліографічними виданнями** між бібліотеками мережі. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головна бібліотека освітянської галузі держави обов’язково надсилає примірник усіх своїх видань до провідних освітянських бібліотек, національних, державних наукових бібліотек, обласних універсальних наукових бібліотек, бібліотек для дітей та закликає усіх інших до такої співпраці. Слід обмінюватися не лише надрукованими примірниками, але й електронними версіями за відсутності видань на традиційних носіях.

5) наступний аспект координації, який пов'язаний з попереднім – створення на базі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського депозитарію вторинних документів психолого-педагогічної тематики на традиційних та електронних носіях, які готують бібліотеки мережі МОН України та АПН України. Це означає обов'язкове надсилання бібліографічної продукції до наших фондів. Також, на нашу думку, на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського слід започаткувати оприлюднення вторинної продукції бібліотек мережі, що значно покращить інформаційне забезпечення освітянської галузі України

Наприкінці виступу хочу зазначити, що виявлення форм і засобів бібліотечної інтеграції, вивчення проблем і перспектив розвитку галузевої кооперації – одна із самих нагальних потреб сьогодення.